

Iz arhivskih fondov in zbirk

UDK 929 Karbonarij G.

Doktor Gregor Karbonarij v Moskvi

SVETLANA R. DOLGOVA

O zdravniku in diplomatu Gregorju Karbonariju (Voglarju), doma iz Naklega pri Kranju (1651-1717), je pri nas doslej najizčrpnjeje pisal prof. dr. Peter Borisov v Slovenskem biografskem leksikonu (zv. 14), 1986, in v Zgodovinskem časopisu, 1997 (št. 2). Čeprav se je o njem pisalo v slovenskem tisku že v 19. stoletju, je njegovo življenje in delo v Rusiji ostalo vse do novejšega časa razmeroma slabo osvetljeno, v zgodovini rusko-slovenskih stikov pa je bil malodane prezrt. Pričujoči prispevek je pretežno gradivske narave in je dragocen zlasti zato, ker nam daje vpogled v nekatere podrobnosti o prihodu zdravnika G. Karbonarija v Moskvo leta 1690 in o njegovih pismenih stikih z ruskimi oblastmi v obdobju do leta 1700. Arhivsko gradivo nam posredno razkriva, s kakšnimi težavami se je srečeval povabljeni zdravnik v svojem vsakdanjem življenju in na kakšno sumničavost in nezaupanje je naletel pri najvišjih ruskih državnih uradnikih. Prispevek arhivistke S. R. Dolgove nam vzbuja upanje, da se bo v moskovskih arhivih našlo nič manj zanimivo gradivo tudi za zadnje obdobje Karbonarijevega življenja.

Tuje zdravnike so začeli vabiti v Rusijo že v XVI. stoletju. Konec XVII. stoletja se je za Petra I. ta praksa še bolj razširila. V RGADA (Ruskem državnem arhivu starih spisov) se v fondu 32 "Odnosi Rusije z Avstrijo", fondu 143 "Lekarniški urad" in fondu 150 "Zadeve o potovanjih tujcev v Rusijo" hranijo zadeve, ki se tičejo prihoda in bivanja tujih zdravnikov v Rusiji.

Leta 1683¹ sta carja Peter in Ivan Aleksejevič poslala pismo (*gramoto*) cesarju Leopoldu, v katerem sta prosila, naj pošljejo v Rusijo zdravnike, ki bi jim lahko zaupali varovanje zdravja carske družine in nadziranje carskih lekarn. O tem priča pismo dvornega tolmača cesarskega veličanstva Adama Stilla z dne 20. julija 1687 državnemu kanclerju (*bližnjemu bojarju*) knezu Vasiliju Vasiljeviču Golicinu, v katerem se omenja, da je bilo 6. novembra 1683 poslano pismo carjev Ivana in Petra Aleksejeviča cesarju Leopoldu na Dunaj s prošnjo, naj pošlje zdravnika "na dvor njihovega carskega veličanstva", nakar sta bila ruskemu dvoru priporočena dva doktorja "Jakub Pelarino, po rodu Benečan, in Gregor Carbonarius, doktor medicine, zelo hvalevreden, katolik, poznavalec tako slovanskega, latinskega in italijanskega jezika kot tudi nemščine, oženjen in ima dva otroka".²

12. septembra 1685 sta carja Ivan in Peter Aleksejevič znova poslala pismo cesarju Leopoldu in v njem spet zasledimo prošnjo, naj se pošlje zdravnik, pismo pa vsebuje tudi zagotovila za njegovo varno bivanje v Rusiji ter za možnost svobodnega odhoda: "Ko nam bo, velikim carjem, našemu carskemu veličanstvu odslužil, ko bo zahotel iz naših držav odpotovati v svojo domovino, mu bo dovoljeno neovirano potovati z vsemi njegovimi ljudmi in živalmi".³

4. junija 1686 je bil poslan odgovor "rimskega cesarja" Leopolda carjema Ivanu in Petru Aleksejeviču s soglasjem, da se pošlje zdravnik.⁴ 16. novembra 1687 sta carja Ivan in Peter Aleksejevič poslala Leopoldu še eno pismo, v katerem so potrjeni prejšnji pogoji najetja zdravnikov.⁵ Ker je pred tem tolmač Adam Stille pisal: "Te osebe torej, ki imajo resnično voljo, željo in namen, da večno služijo njihovega carskega veličanstvu, bi že zdavnaj odpotovale v Moskvo, odvrtača jih le to, da ne vedo, kakšno plačo bodo imeli in koliko bodo prejeli na leto, odvrtača pa jih tudi daljna pot, kajti v pismu njihovega carskega veličanstva ne piše, na čigave stroške bodo dopotovali v Moskvo".⁶

V času dopisovanja med ruskim in avstrijskim dvorom je ruska stran obljubila doktorju G. Karbonariju, da mu bo povrnila stroške poti v

¹ Zgodovinar N. Kuprijanov v svojem članku "Istorija mediciny v Rossii v carstvomanie Petra Velikogo", Sanktpeterburg 1872, navaja leto 1685 kot datum, ko so se ruski carji obrnili na nemškega cesarja Leopolda s prošnjo, naj pošlje v Rusijo učene in izkušene zdravnike, vendar se pri tem ne sklicuje na nikakršne dokumente.

² Fond 32. Odnosi Rusije z Avstrijo. Inv. 1. 1688. Št. 3. Folij 3.

Prevod.

³ Fond 150. Zadeve o potovanjih tujcev v Rusijo. Inv. 1. 1685. Št. 7. Folij 3, 69.

⁴ Fond 150. Inv. 1. Št. 7. Folij 70.

⁵ Fond 150. Inv. 1. Št. 7. Folija 71-72.

⁶ Fond 32. Inv. 1. 1688. Št. 3. Folij 4.

Moskvo, mu ob prihodu v Rusijo izplačala letni zaslužek, mu dovolila, da ostane katolik, obenem pa zahtevala priporočila. Doktor G. Karbonarij je na to zahtevo "predložil dve spremni listini, ki jih je prejel kot dokaz, da je tri leta študiral doktorsko filozofijo (=medicino) pod mentorstvom strokovnjakov različnih področij. V tem dokaj dolgem obdobju se je dobro izkazal, o čemer priča moje pismo. Ker pa se je zgoraj omenjeni gospod Karbonarij po medicinskih študijah sklenil preseliti in postati zdravnik, mu tem raje podeljujem to splošno spričevalo, ki potrjuje njegovo učenost in dobre osebne kvalitete. Zaradi vsega tega se nadejam, da bo zgoraj omenjeni gospod Gregor Karbonarij zelo pohvaljen. Pisano na Dunaju 14. dne avstrijskega meseca julija leta 1677.

Povedano potrjuje Pavel Dešerbet (Paul de Sorbait), doktor filozofije in medicine, prvi učitelj medicinskih zadev; Justinian Komejan Rume, doktor filozofije in medicine, prvi učitelj teorije".⁷ Očitno mu je bilo to spričevalo izročeno še za delo v Avstriji.

V zadevi obstaja tudi prevod pisma iz latinščine, v katerem se omenja listina (*diplom*), dodeljena G. Karbonariju, v kateri piše, da izpoveduje katolištvo, da je razglašen za doktorja medicine in da je poslan v mesto Ratzeburg⁸ (očitno Radkersburg – Radgona, op. prev.).

11. februarja 1687 je bilo z Dunaja poslano pismo cesarja Leopolda državnemu kanclerju (*bližnjemu bojarju*) in vodji Poslaniškega urada (*Posolskega prikaza*) knezu V. V. Golycinu, v katerem je zdravnik prikazan kot "dostojen učenjak in zvest podanik visoke države Gregor Karbonarij, doktor filozofije in medicine, in zaradi izjemnega poznavanja zdravljenja ter nenehne skrbi in dobronamernosti do bolnikov vreden vse pohvale".⁹

27. junija 1688 je bil poslan odgovor cesarju Leopoldu, v katerem bojar knez V. V. Golycin piše (ob pomoči dvornega tolmača Adama Stilla), da "je prvi, Gregor Karbonarij, doktor medicine, sprejet v službo njih carskega veličanstva v Moskvi, drugega pa, Jakuba Pelarina (Giacoma Pylarinija), je on sam pospremil z Ioanikijem Likudijem", in da "bosta na meji ta doktorja (tudi G. Karbonarij) sprejeta z vsem zadoščenjem in jima bo njih carsko veličanstvo izplačalo potne stroške, prav tako jima bo dajalo tudi letno plačo glede na njuno službo".¹⁰ 20. aprila 1688 neki Johann Adam de Monzelia iz Gradca (štajerski deželni glavar, gl. članek P. Borisova v ZC, op. prev.) prinaša vesti o tem, da "si je doktor prave

medicine gospod Gregor Karbonarij, ki je bil doslej fizik v Rakespurhu (=Radgoni) v štajerski deželi, zaradi revščine, ki tam vlada, zaželel svojega znanja uporabiti drugje. In ker je izvedel, da so z Dunaja na Poljsko ali celo v Moskvo vabili zdravnike, on pa se nadeja, da mu bodo v severnih carstvih dobro služili latinščina, nemščina in ilirščina, še zlasti pa medicinsko znanje, me je seveda prosil, da ga zastopam in zagovarjam. Tega mu, poznavajoč njegovo življenje in človeške vrline, nisem mogel odreči, zato s tem pismom prosim, da bi mu izvolili ob priložnosti kolikor je mogoče pomagati in ga podpirati. Znano je, da je primeren za Poljsko ali Moskvo zaradi jezikov, ki jih obvlada, in zaradi medicinskega znanja, ki ga je več let že uporabljal".¹¹

Po nešteti obojestranski usklajevanjih je bil izdan doktorju G. Karbonariju 31. oktobra 1688 na Dunaju potni list za "neoviran" prehod skozi Smolensk. In konec leta 1688 je doktor G. Karbonarij odpotoval v Moskvo, vendar je na poti "tisti doktor ostal za litovsko mejo v Javorovu zaradi bolezni".¹² In ker je bil pismeni odgovor smolenskega vojvode B. Buturlina s prošnjo, naj se dovoli vstop G. Karbonarija v Moskvo, izročen 10. aprila 1689, lahko domnevamo, da je doktor ostal v Javorovu do pomladi 1689. Toda iz neznanih vzrokov ni odpotoval v Smolensk, temveč je prispel tja šele 3. februarja 1690, zato je, kot kaže, ostal v Javorovu do konca leta 1689. O tem prav tako priča pismeni odgovor I. A. Musina-Puškina knezoma V. V. in A. V. Golycinu o njegovem sprejemu doktorja Karbonarija v Smolensku, z njim pa je bil tudi "lekarnar Ioann Piredinski, zdravnik Ignatej Siber ter še štirje ljudje, z doktorjem pa je dopotoval tudi duhovnik, jezuit Tobija Tihanovsky, ki mi je pokazal, vašemu hlapcu, pozdravno pismo rimskega cesarskega veličanstva za vas, velikega carja, ter potni list.

In po vašem ukazu smo tega doktorja ter lekarnarja in zdravnika s spremstvom ter duhovnika, jezuita, mi, vaši hlapci, pustili proti Moskvi, potem ko smo jim v Smolensku dali vprijeti, ... dne februarja, za spremstvo pa smo z njimi poslali do Moskve poročnika Gruntoviha, konjenika Grigorija Danilova. In ukazali smo mu, naj jih po prispetju v Moskvo namesti v Dorogomilovem predmestju (*slobodi*) in sporoči o njih v vaš Državni Poslaniški urad".¹³

12. februarja 1690 je doktor G. Karbonarij prispel v Moskvo. Tam so mu bile izročene "plače za nakup vsakršne jedače petdeset rubljev iz Novgorodskega urada iz davčnih prihodkov".¹⁴

⁷ Prav tam, št. 7. Foliji 24-25, 75.

⁸ Kot se zdi, je prvo takšno "listino" potrdil 9. maja 1539 papež Julij III. in so jih pozneje potrjevali tudi drugi poglavarji katoliške cerkve. Prav tam, št. 7. Folija 10, 14.

⁹ Fond 32. Inv. 1. 1688. Št. 7. Folij 4.

¹⁰ Prav tam, 1688. Št. 3. Folija 19-20.

¹¹ Prav tam, 1688. Št. 3. Folija 10-11.

¹² Fond 150. Inv. 1. 1685. Št. 7. Foliji 33-37.

¹³ Fond 150. Inv. 1. Št. 7. Folija 43-44.

¹⁴ Prav tam. Folij 50.

17. februarja 1690 je bil G. Karbonarij predstavljen dvoru, ukazano je bilo, naj mu "izročijo plačo ob prihodu", in sicer: srebrno kupo, različne tkanine, soboljevino.¹⁵ Na tem sprejemu je G. Karbonarij prebral govor v latinskem jeziku.¹⁶ Aprila 1690 je bil G. Karbonarij imenovan v Lekarniški urad.¹⁷ Poleti istega leta pa je "doktor Lekarniške zbornice" vložil pismeno prošnjo (*čelobitno*), v kateri prosi, naj mu iz Arhangeljska pošljejo v Moskvo zdravila, naročena v tujini, in navaja seznam zdravil.¹⁸

5. avgusta 1690 pa G. Karbonarij ponovno vlaga pismeno prošnjo, tokrat se pritožuje, da mu niso izplačali carjeve plače in da živi v "tujem stanovanju v Zemljanem mestu in da je s seboj prinesel denarje in da je, živeč s svojim lekarnarjem in zdravnikom, vse porabil za hrano. Pa tudi na poti z Dunaja v Moskvo sem, vaš hlapec, potrošil z lekarnarjem in zdravnikom in s svojimi ljudmi svojega denarja tisoč rubljev. In ta denar mi iz vaše blagajne ni bil povrnjen".¹⁹ In nemudoma so opomnili bojarja kneza J. N. Odojevskega, naj izplača denar in dodeli stanovanje doktorju Gregorju Karbonariju.²⁰

V fondu 32 "Odnosi Rusije z Avstrijo" obstaja tudi pismo prevajalca Adama Stilla doktorju G. Karbonariju, v katerem pravi, da živijo njegova žena in otroci na Dunaju v pomanjkanju, in prosi, da bi mu on iz Rusije poslal denarja. Adam Still pričakuje od njega kakršnihkoli vesti o tem, kako živi v Moskvi kot zdravnik, vendar tudi političnih novic: "Piši mi, kaj se na Moskovskem dogaja in ali se nimajo namena o čem dogovoriti proti skupnemu sovražniku (Turkom), ali pa vzpostaviti mir s Tatari".²¹ V istem dosjeju se je ohranilo pismo Karbonarijeve žene Marije Rotin z Dunaja, datirano s 15. 09. 1690 in poslano po trgovcu M. Suslovu, v katerem prosi, naj ji pošlje denar in jo povabi v Moskvo.²² Temu pismu je sledil carski ukaz o tem, naj "doktorju Gregorju Karbonariju 15. dne decembra (1690) izročijo originalna pisma, ki sta mu jih pisala z Dunaja doktor in cesarski svetnik tolmač Adam Still in pa njegova žena. In veliki carski ukaz je njemu, Gregorju Karbonariju, veleval, naj v prihodnje iz Moskve v Cesarsko deželo ničesar več ne piše".²³ Ker pa so bila pisma prevedena v ruščino in je obstajal carski ukaz, lahko domnevamo, da so pisma odpirali in pregledovali.

Treba je povedati, da N. Kuprijanov navaja te podatke o G. Karbonariju: "Karbonarij de-Wiesenegg, nekdanji državni fizik v Gradcu

(Avstrija). Stopil je v rusko službo, se udeležil azovskega pohoda; med švedsko vojno, leta 1700, je bil v bitki pri Narvi ujet in pripeljan v Revel (Tallinn, op. prev.)".²⁴ Čeprav se avtor, kot že rečeno, ne sklicuje na nikakršne dokumente, so ti podatki, kot se zdi, vendarle točni, ker se je v arhivu ohranilo italijansko pisano pismo doktorja G. Karbonarija iz Revela vodji pisarne (*dumnemu djaku*) P. B. Voznicinu, v katerem sporoča, da je večkrat pisal v Moskvo s prošnjo, naj mu izplačajo plačo, ni pa prejel odgovora, vendar mu je kljub temu pripravljen služiti še naprej, navaja pa tudi podatke o položaju švedskih enot, razmeščenih nedaleč od Derpta (Tartuja, op. prev.) pod poveljstvom generala Schlippenbacha in v Ingermanlandiji pod poveljstvom generala Kraniorsa ter prosi, naj ostane njuno dopisovanje skrito.²⁵

"Leta 1704 je bil na prošnjo nemškega cesarja izpuščen iz ujetništva in se je vrnil v Moskvo. Tam je služil pri Lekarniškem uradu ter bil leta 1714 na lastno prošnjo odpuščen v svojo domovino, kjer je preminil leta 1723 (v resnici že 1717, op. prev.). Zaradi intrig je bil doktor G. Karbonarij 7. januarja 1699 aretiran, vendar so ga na prošnjo prejšnjega vodje carske lekarne bojarja F. A. Golovina izpustili po treh dneh pripora. Ob pomoči doktorja G. Karbonarija je bil leta 1698 povabljen v Moskvo doktor Cappot iz Benetk, ki se je prav tako udeležil azovskega pohoda".²⁶

V fondu 143 "Lekarniški urad" so nekateri dokumenti, ki to informacijo potrjujejo:

17. decembra 1689 – Zadeva o prošnji doktorja G. Karbonarija v Dvorno konjušnico, v kateri prosi za dovoljenje za uporabo konj iz dvorne rezervne konjušnice.

Fond 143. Inv. 3. Št. 303. 1 folij.

4. decembra 1690 – Spričevalo doktorjev Lovrenca Blumentrosta in Gregorja Karbonarija, ki potrjuje poznavanje medicine pri doktorjih, ki so končali univerzo v Padovi (v latinščini in ruščini).

Fond 143. Inv. 3. Št. 322. 6 folijev.

29. septembra 1693 – Beležka iz Lekarniškega urada v Poslaniški urad o izplačilu plače za pretekli leti 1689/1690 ("za to, da je odpotoval") doktorju Karbonariju in drugim strokovnjakom.

Fond 143. Inv. 2. Št. 1538. 2 folija.

(1) 9. junija 1694 – Ukaz, zapisan v Lekarniškem uradu, o napotitvi doktorja G. Karbonarija v Arhangeljsk na mesto umrlega doktorja Z. Fandergulsta in izplačilu v ta namen 50 rubljev v Uradu Velike blagajne. Na zadnji strani folija je avtogram G. Karbonarija v latinščini.

¹⁵ Prav tam. Folij 51.

¹⁶ Prav tam. Folij 52. Prevod folij 53.

¹⁷ Prav tam. Folij 55.

¹⁸ Prav tam. Folija 55-56.

¹⁹ Prav tam. Folij 64.

²⁰ Prav tam. Folij 65.

²¹ Fond 32. Inv. 1. 1690. Št. 6. Foliji 18-20.

²² Prav tam. Foliji 21-23.

²³ Prav tam. Folij 26.

²⁴ N. Kuprijanov, prav tam, nav. d.

²⁵ Fond 161. Pisma in prošnje različnih oseb na najvišje ime ali visokim osebam (v tujih jezikih), inv. 1, št. 191, folij 1.

²⁶ N. Kuprijanov, prav tam, nav. d.

(2) 10. junija 1694 – Ukaz o istem. Na zadnji strani folija je podpis G. Karbonarija.

(3) 13. junija 1694 – Beležka iz Lekarniškega urada v Kočijaški urad o napotitvi doktorja G. Karbonarija v Arhangel'sk na mesto umrlega doktorja Z. Fandergulsta in o tem, da se mu za to pot nameni šest kočijskih vpreg.

Fond 143. Inv. 2. Št. 1576. 3 foliji.

21. aprila 1698 – Zadeva o tožbi pisarja Ivana Ulanova, vloženi proti doktorju Lekarniškega urada G. Karbonariju, ki je bil porok vdovi praporščaka Jakova Odobrova Aní Odobrovi, da ji pripadejo kletna stanovanja v hiši Ulanova.

Fond 143. Inv. 3. Št. 390. 9 folijev.

11. decembra 1699 – Zadeva o prošnji doktorja G. Karbonarija o pravici do razpolaganja z imetjem umrlega doktorja Lekarniškega urada Ivana Copova z namenom poplačati dolgove pokojnega. Priložen je popis doktorjevega imetja.

Fond 143. Inv. 3. Št. 459. 7 folijev.

14. februarja 1700 – Zadeva o prošnji doktorja Lekarniške zbornice G. Karbonarija v zvezi z izplačilom pripadajoče mu plače za leti 1690 in 1691.

Fond 143. Inv. 3. Št. 464. 10 folijev.

15. marca 1700 – Prijava doktorja G. Karbonarija o kraji srebrne in kositrne posode iz njegove hiše.

Fond 143. Inv. 3. Št. 476. 1 folij.

2-8. maja 1700 – Zadeva o napotitvi doktorja G. Karbonarija v vas Preobraženskoje zaradi določitve sposobnosti za služenje vojske *stvolnikov* (peta stopnja na lestvici dvornih uradnikov), *strjapčih* (ena od stopenj dvornih uradnikov), poklicanih na carjev ukaz "na usposabljanje za vojaško službo".

Fond 143. Inv. 3. Št. 484. 2 folija.

8.-10. maja 1700 – Zadeva o uradni izjavi doktorja G. Karbonarija in lekarnarja I. Gotfrida po ogledu vsebine zaboja, poslanega "zapečatenega" iz Kirilovega samostana v Urad Velike palače, da v njem ni nikakršnega zdravila, "temveč da leži v njem le neki neznan hrošč in da takšnih hroščev v Lekarniškem uradu ni mogoče uporabiti za nikakršna zdravila".

Fond 143. Inv. 3. Št. 485. 4 foliji.

Spremna beseda in prevod Silvo Torkar